

Kapitola nabízí 27 krátkých filmových ukázek, které ilustrují některé jevy charakteristické pro českou politiku období 1969–1989. Téma není představeno z perspektivy tradičních politických dějin, tedy jako významné události v chronologické posloupnosti. Ukázky se zaměřují spíše na reflexi politicky motivovaného jednání, ilustrují dopad politiky KSČ na společnost, představují dobové formy správy věcí veřejných, zobrazují často dramatické situace, v nichž se politická praxe a ideologie prolínají s postoji a hodnotami konkrétních aktérů dobového dění. Soubor ukázek záměrně problematizuje zažité rozdělení na komunistické politiky, kteří aktivně vykonávají moc, a řadové občany, kteří jsou pasivně ovládáni. Politika je prezentována jako prostor vyjednávání, v němž se osobní cíle jednotlivých občanů prolínají s institucionálním a ideologickým rámcem společnosti. Neztrácíme zároveň ze zřetele represivní rozměr politické praxe doby tzv. normalizace, i v tomto případě však nabízíme nejen konstatování faktu, ale usilujeme o hlubší porozumění okolnostem konkrétního lidského jednání. Zohledněny jsou perspektivy obětí, pachatelů i diváků politicky motivovaného násilí a omezování lidských práv. Cílem kapitoly není rozšiřování faktografických znalostí, v tomto ohledu již existuje zdrojů dostatek. Jde nám spíše o hlubší (didakticky zaměřené) promyšlení tématu na úrovni problémových otázek a pojmů. Vytváříme příležitosti pro rozvíjení žákovského povědomí o občanské odpovědnosti ve věcech veřejných.

Výběr filmových ukázek vycházel z úvahy, že politiku let 1969–1989 nepředstavovaly jen stranické sjezdy, státní a stranické instituce, politické osobnosti nebo opoziční aktivity a s nimi související represe. Důraz proto klademe na reflexi konkrétního politického jednání (hlasování na schůzích, vstup do KSČ, podpis politického dokumentu, výzdoba bytu politickými symboly). Doprovodné otázky směřují žáky k promyšlení souvislostí, v jejichž rámci se jednotliví aktéři dění rozhodovali, k hodnocení konkrétních politických postojů a širších společenských důsledků jednotlivých rozhodnutí. Smyslem žákovského hodnocení samozřejmě není odsudek toho či onoho dějinného aktéra. Jde především o naplnění vzdělávacích cílů, které spočívají v tom, že se žáci učí formulovat vlastní postoje, snaží se porozumět dobovému kontextu jednání lidí, kriticky a odpovědně nakládat s informacemi. Ve

vztahu k dnešním mediálním obrazům doby tzv. normalizace, které jsou často nepřiznaně hodnotící, jsou obdobné dovednosti velmi užitečné a přispívají ke kultivaci historického vědomí žáků.

V rámci kapitoly jsme záměrně zdůraznili téma lidských práv. Jednak představovalo klíčový argument politické opozice vůči KSČ, zároveň však nabízí celou škálu žákům srozumitelných politických témat (právo na vzdělání, svoboda vyznání, volné cestování či omezování osobní svobody). Didaktický potenciál tématu navíc zvyšuje multiperspektivně založená kompozice několika filmových ukázek. Scény z dobového propagandistického dokumentu o lidských právech jsou konfrontovány s ukázkami s odlišným vyzněním. Už jen rozpor mediálních sdělení vyvolává otázky žáků a vytváří prostor pro společné hledání odpovědí. Žáci nemohou jednoduše setrvat v roli pasivních příjemců informací, ale musí se aktivně podílet na vytváření významu poznávané minulosti.

V souboru ukázek je výrazněji zastoupeno také téma emigrace a ostrahy hranic. Tato problematika se sice přímo dotýkala jen menší části obyvatel ČSSR, ale přesto významně zasahovala do jejich životů. Vybrané ukázky nabízejí dramaticky vyhocené situace, které mají potenciál zaujmout a motivovat k dalšímu tázání. Předkládáme je jako dílčí sondy do komplexnější problematiky. Za podstatné považujeme, aby téma žáky zaujalo a aby si nad ukázkami kladli otázky, na které lze navázat diskuzí či ucelenějším výkladem.

Kapitola neusiluje o úplný popis dobových mocenských institucí, ideologie a politické praxe, ale nabízí cílený výběr témat, který byl určen didaktickým potenciálem ukázek a důrazem na politiku jako specifický rámeček lidského jednání. Vycházíme ze zkušenosti, že prostor pro reflexi politické kultury doby tzv. normalizace je v rámci dějepisné výuky omezený. Snažíme se proto spíše otevírat problémy a klást otázky, než abychom zprostředkovali ucelený popis politického systému, klíčových osobností a událostí, podob opozice apod. Jsme si vědomi toho, že v takto zaměřeném výběru některá témata chybí. Spoléháme však na učitele a jejich schopnost zasadit ukázky a témata do širšího kontextu politických dějin; zdrojů k tomuto tématu existuje dostatek.